

3. Programinės įrangos platinimo sąlygų klasifikacija

Kalbant apie nemokamai gaunamas programas, dažnai minimi skirtingi terminai, pavyzdžiui „atvirasis kodas“ (angl. *Open Source*), „laisvosios programos“ (angl. *Free Software*), „viešoji nuosavybė“ (angl. *Public domain*), *Freeware*, *Shareware* ir kitokie. Kaip atskirti, kada ir ką su šiomis programomis galima daryti, kurios iš jų laisvosios, o kurios tik nemokamos? Apžvelgsime keletą populiariausių kategorijų.

3.1. Laisvosios programinės įrangos platinimas

Laisvoji programinė įranga (angl. *Free software*) platinama su licencija, kuri leidžia kiekvienam naudoti programą nepriklausomai nuo naudojimo srities, kopijuoti ir platinti ją nepakeistą arba su pakeitimais, už dyką arba už pinigus. Iš principo tai reiškia, kad su programa pateikiamas ir pirminis tekstas. „Programa be pirminių tekstų – ne programa“ (*If it's not source, it's not software*). Laisvosios programos yra tos, kurios atitinka laisvosios programinės įrangos apibrėžimą, pateiktą anksčiau.

3.2. Atvirojo kodo programinės įrangos specifika

Dažniausiai terminas „atvirasis kodas“ (angl. *Open Source*) sutapatinamas su terminu „laisvosios programos“. Tačiau šis tapatinimas nėra teisingas. *OSI*¹¹ patvirtino nemažai licencijų, kurios yra atvirojo kodo pagal *OSI* apibrėžimą, tačiau kai kurios iš jų turi apribojimų, dėl kurių jos nėra suderinamos su *FSF* patvirtintu laisvųjų programų apibrėžimu. Taigi visos laisvosios programos yra atvirojo kodo, bet ne visos atvirojo kodo programos yra laisvosios.

3.3. Viešosios nuosavybės programinė įranga

Viešosios nuosavybės (angl. *Public domain*) programinė įranga – tai programos, kurios atiduotos viešai nuosavybei, tokios programos nėra saugomos licencijomis. Nusistovėjusi autorių teisė

¹¹ <http://www.opensource.org/>

neriboja jų kopijavimo. Jei programos pirminis tekstas yra viešoji nuosavybė, tai drąsiai galime teigti, kad tokia programa yra laisvoji, nes kiekvienas gali ja naudotis savo nuožiūra. Tačiau kiti autoriai, pasinaudoję tokiais programomis, gali sukurti nuosavybines programas, taip pasisavinti svetimo darbo vaisius, nes nėra jokių taisyklių, draudžiančių modifikuotą viešosios nuosavybės programą ar jos dalį „uždaryti“ naudojant sutartis ar licencijas.

3.4. Programos, kurios privalo išlikti laisvos

Ne tik minėtos *FSF* licencijos leidžia kopijuoti programą ir iš jos sukurtas programas. Visos tokios licencijos apibendrintai vadinamos neribojamų kopijavimo teisių licencijomis (angl. *Copyleft*). Tai laisvosios programos, turinčios apribojimų, neleidžiančių jų paversti nuosavybinėmis. Jų platinimo sąlygos neleidžia platintojams pridėti kokių nors papildomų apribojimų. Kitaip sakant, kiekviena programos kopija ir modifikacija privalo būti platinama pagal identišką licenciją, kaip ir pirminė programa. Tai reiškia, kad kiekviena tokios programos kopija (net jei buvo modifikuojama), privalo likti laisva.

3.5. Nuosavybinės programos

Nuosavybinės programos (angl. *Proprietary software*) – tai nelaisvos programos. Paprastai tokias programas draudžiama platininti, naudoti keliose vietose, nuomoti ir t. t. Nuosavybinių programų pirminis tekstas dažniausiai neskelbiamas. Terminą „nuosavybinės programos“ dažniausiai vartojame norėdami apibrėžti programinę įrangą kaip visišką priešingybę laisvosioms programoms. Jeigu imtume du kraštutinius „viskas uždrausta“ ir „viskas leista“, tai pamatytume, kad visos programos yra tarp šių kraštutinių. Nuosavybinės programos arčiau „viskas uždrausta“, o laisvosios arčiau „viskas leista“ ribos.

Pirminio teksto paskelbimas nepadaro programos laisvą, jeigu juo negalima pasinaudoti, kaip ir bet kuri viena laisvė nepadaro programos laisvą, padaro tik truputį laisvesnę.

3.6. Iš dalies laisvos programos

Iš dalies laisvos programos (angl. *Semi-free software*) nėra laisvosios programos. Iš dalies laisvos programos – tai nuosavybinės programos, kurios yra laisvos tik tam tikromis aplinkybėmis. Populiariausias iš dalies laisvų programų pavyzdys – tai programos, kurios yra laisvos asmeniniam nekomerciniam naudojimui. Tai reiškia, kad, jei atitinkate šį kriterijų, galite naudotis visomis laisvėmis ir ateityje jos nebus apribotos, tačiau, jeigu pasikeis jūsų kategorija, pavyzdžiui, iš paprasto namų naudotojo tapsite verslininku, jūs prarasite galimybę naudotis šia programine įranga kaip laisvą ir turėsite paklusti kitokios licencijos sąlygoms.

3.7. Nemokama programinė įranga

Nemokama programine įranga (angl. *Freeware*) paprastai vadinama nuosavybinė programinė įranga, kurią leidžiama nemokamai kopijuoti, bet neskelbiamas pirminis tekstas, draudžiama ją keisti, taisyti. Plačiai žinomi tokio tipo programų pavyzdžiai – naršyklė *Netscape Navigator* ir naršyklė *Opera*. Programos kūrėjai, išlikdami jos savininkais, gali užsidirbti pateikdami reklaminius pranešimus ar taikydami techninius apribojimus, kurie panaikinami tik sumokėjus nustatytą mokestį. Svarbu nepainioti *Freeware* su *Free software*.

3.8. Iš dalies nemokama programinė įranga

Iš dalies nemokama programinė įranga (angl. *Shareware*) – tai nuosavybinė mokama programinė įranga, kurią leidžiama nemokamai kopijuoti, dalintis su kitais vartotojais bei naudotis su apribojimais ir nurodytu atveju sumokėti nustatytą mokestį.

Dažnai vartotojai nesilaiko licencijos sąlygų ir naudoja programą nemokėdami, tačiau tai yra įstatymų pažeidimas, net jeigu programos savininkai ir nepersekioja pažeidėjų.

3.9. Klausimai ir uždaviniai

1. Sudarykite aprašytų ir kitų programų licencijų lentelę, nurodykite, ką kiekviena licencija leidžia ir ką apriboja.
2. Raskite kuo daugiau skirtingų licencijų, pateikiamų su programomis.
3. Pasirinkite vieną nuosavybinę ir vieną laisvąją licenciją. Aprašykite, kokie veiksmai pažeistų kiekvieną iš jų.